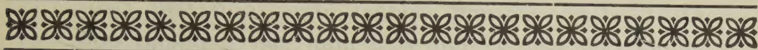
Gereformeerd Theologisch Tijdschrift.
Redactie-Adres: Prof. Dr T. HOEKSTRA te Kampen.
Aflevering 3. Maart 1935.



BILEAM DE WAARZEGGER-PROFEET

door

Dr J. SCHELHAAS Hzn te Tzummarum.

III (Slot).

Balak heeft nog een geringe hoop en waagt een laatste poging. Daartegen kan Bileam zich natuurlijk niet verzetten. Hij is immers door Balak ontboden en heeft zich zooveel mogelijk naar 's konings wil te schikken. Maar hij is zelf nu overtuigd, dat hij niet vloeken kan. Daarom kan hier gezegd worden: Aangezien Bileam gezien had (opgemerkt had), dat het goed was in de oogen van Jahwe, Israel te zegenen, zoo ging hij niet, gelijk de vorige malen, op tooverijen uit, maar hij richtte zijn aangezicht naar de woestijn. Toen Bileam zijn oogen opsloeg en Israel zag gelegerd naar zijn stammen, was de Geest Gods op hem.

Nu Bileam zijn strijd, om den vloek te bemachtigen, liet varen, kwam hij temeer onder de macht van de inwerking des Geestes. Ook de vorige keeren had hij gesproken, wat God in zijn mond gelegd had. Maar nu is hij geheel door den Geest Gods beheerscht en in buitengewone verrukking gebracht. Dat er nu geen welbewuste onwil meer zich gelden liet, hoewel zijn hart wel ver van God bleef, had tot gevolg, dat zijn spreuk te verhevener de heerlijkheid van Israel uitzegt. Daaraan danken wij zeker ook wel zijn verheven uitspraak over zijn positie en taak als profeet.

En hij hief zijn spreuk op en zeide :

De Godsspraak van Bileam, den zoon van Beor,
en de Godsspraak van den man met geopend oog.
De Godsspraak van den hoorder der redenen Gods,
die het gezicht des Almachtigen ziet,
verrukt en met onthulde oogen.
Hoe goed zijn uw tenten, Jakob!
uw woningen, Israel!
als beekdalen, die zich uitbreiden,
als hoven aan een rivier,
als aloëboomen, die Jahwe geplant heeft,
als cederen aan water.
Water vloeit uit zijn emmers,
en zijn zaad heeft rijkdom van water.
En zijn koning verheft zich boven Agag,
en zijn koninkrijk is verheven.
God voert hem op uit Egypte,
zijn krachten zijn als die van een wilden os.
Hij verslindt volken, zijn vijanden,
en hun beenderen verbreekt hij,
en met zijn pijlen vernietigt hij hen.
Hij kromt zich, legt zich neder als een leeuw,
en als een leeuwin, wie zal hem doen opstaan?
Gezegend wie u zegenen,
maar vervloekt wie u vervloeken!

Bileam geeft eerst een hooggestemde verheerlijking van de hoogheid van zijn beteekenis en positie. Velen hebben in plaats van „met geopend oog" gelezen „met gesloten oog". Het woord, door ons als geopend vertaald, komt van een werkwoord, dat de beteekenis moet hebben van doorboren. Een werkwoord, dat er veel op gelijkt, maar toch met een andere s geschreven wordt, beteekent sluiten. En omdat de Heidensche waarzeggers dikwijls de oogen sloten, meent men dan, ook hier daaraan te moeten denken. Wij kunnen hier-

mede niet accoord gaan. Want in de eerste plaats is er verschil van schrijfwijze, dat in acht moet genomen worden. In de tweede plaats werd van Bileam gezegd, dat hij Israel naar zijn stammen gelegerd zag. Hier wordt dus het sluiten van het oog weersproken. In de derde plaats past de beteekenis doorboord heel goed. Bileam ziet niet met natuurlijk oog alleen, maar ook met geestelijk verlicht oog. Men kan zich dit aldus voorstellen : er is als het ware een vlies voor het oog, dat verhindert de geestelijke goederen te zien. Maar dat is nu bij Bileam doorboord. Hij heeft dus nu met recht een geopend oog.

Nadat hij zich als ziener van het gezicht des Almachtigen en als hoorder van de redenen Gods heeft bekend gemaakt, die een Godsspraak heeft mede te deelen, roept hij vervolgens zijn verwondering uit over de goedheid, de liefelijkheid, de schoonheid en heerlijkheid van Jakobs tenten en Israels woningen. Rijkdom van beelden wendt hij aan, om de buitengewone weelde en pracht te schilderen.

Het spreekt vanzelf, dat deze schildering niet kan slaan op de uitwendige situatie van het volk, dat daar voor hem ligt. Dit wordt ook erkend door mannen als *Von Gall* en *Holzinger,* nu zij meenen, dat zij moeten aanvaarden, dat de spreuken zeer laat ontstaan zijn, ten deele zelfs stammen uit den Messiaanschen tijd. Terecht wordt vrij algemeen dit late ontstaan verworpen, maar het is toch van belang, dat zij, die dit late ontstaan veronderstellen, ook geneigd zijn, hier dieperen zin te vinden.

Wij kunnen ook niet de vervulling dezer spreuk vinden in Israels wonen in Kanaän, want ook dan beantwoordt de werkelijkheid niet aan de teekening. Hier wordt uitgebeeld, wat boven gewone aardsche moeilijkheden uitgaat.

Wij hebben hier te denken aan den toestand zonder zonde. Niet, als zou Israel, dat daar in de vlakke velden Moabs lag, daaraan in het geheel geen deel hebben. Neen, wij moeten het ons zoo voorstellen, dat Israel hier als volk Gods wordt gezien. Het heeft ten allen tijde deel aan de onzienlijke

goederen, het is in beginsel immers van zonde en ellende verlost. Maar de volkomen heerlijkheid is daar, waar geen zonde, ellende, vloek noch dood meer is.

Wij moeten hier *niet alleen* aan den toestand der eeuwige heerlijkheid denken. De aanvankelijke verwerkelijking ligt immers op aarde. Ook moeten wij ons niet laten verleiden tot *vergeestelijking*. De mensch wordt naar ziel en lichaam gezegend, zoowel in den tijd als in de eeuwigheid.

Dat hebben de profetieën steeds gegrepen. Daarom kan de teekening van de heerlijkheid der *woningen* geboden worden, terwijl toch de geestelijke zin daarin ligt en zelfs de voorname plaats heeft. De geestelijke goederen zijn goederen voor ziel en lichaam.

Als de zonde weg is, is ook alle ellende, de dood en de vloek weg. Wordt de ellende en de vloek als afwezig geteekend, dan ligt daarin, dat de zonde en de dood ook weg zijn.

Wij moeten leeren, organisch hierover te denken in den waren zin des woords. Dat geeft wel moeilijkheden voor het verstand, dat uiteenhalen wil. Maar wij moeten de organische eenheid voor oogen houden. De kinderen Gods zijn in beginsel van zonde, dood en vloek verlost. De doorgang door den dood brengt hen in den staat der heerlijkheid. Het werk van den Messias wordt bij Zijn wederkomst volkomen uitgewerkt.

Hoewel de profeet hier den idealen toestand schildert, ziet hij toch het verband wel met het heden. Hij teekent dan ook verder, wat er nog met den Koning geschieden zal. Hij beeldt den strijd uit, die steeds op aarde gestreden wordt, maar ook de volle victorie van den Koning. Hij ziet de organische eenheid van de geschiedenis, die in den Messias haar centrum heeft. Hij zegt uit, wat geschieden moet, maar teekent ook den leeuw, die reeds zijn roof geroofd heeft.

Het is alles één organisch geheel, dat de profeet voor zijn geestesoog ziet.

Wij hebben aan deze door de Schrift gevorderde beschouwingswijze ook enkele bladzijden gewijd in ons proefschrift,

toen wij *den zegen van Jakob over Juda* behandelden, waarheen wij dan ook verwijzen.

Het is trouwens opmerkelijk, dat aan Bileams spreuken Jakobs zegen over Juda kennelijk ten grondslag ligt. De heerlijkheid der tenten vindt haar pendant in de heerlijkheid van het land, waarin de *Schiloh* zich bevindt. In de profetie over Juda vonden wij een indirecte en een directe voorzegging van den Messias, die met elkander verbonden zijn en dus ter verklaring van elkander gebezigd moeten worden.

Wij vinden hetzelfde verschijnsel in de spreuken van Bileam. In de eerste en tweede spreuk wordt de Messias niet genoemd, hoewel zij zonder Hem niet kunnen worden verklaard. In de derde spreuk wordt Hij aangewezen in de woorden : en zijn koning verheft zich boven Agag en zijn koninkrijk is verheven. En wanneer wij in de vierde spreuk den Messias voorzegd zien, waarbij Hem het werk wordt toegekend, dat in de vorige spreuken aan Israel werd toegeschreven, dan blijkt, dat wij de oplossing aldus moeten stellen, dat Israel strijdt den strijd van den Messias, die in dit volk verborgen is, maar dat in werkelijkheid de Messias, die de kern van Israel is, den strijd strijdt, dat Hij in waarheid alleen de overwinning bevecht, waaraan Israel deel heeft. Ook hier blijkt organisch verband.

Maar vóór wij hierover nader handelen, zullen wij nog enkele woorden hebben te wijden aan de beelden, die Bileam gebruikt. De woningen worden vergeleken met beekdalen, die somtijds breed zich uitbreiden en bijzonder vruchtbaar zijn ; verder met hoven aan een rivier, opdat de bijzondere weelde van groei en schoonheid voor oogen gesteld worde.

De kleurrijke schoonheid en weelderige bloei worden uitgebeeld, opdat maar diep de indruk gevestigd worde, dat er in de woningen geen gemis, geen ellende en geen vloek is. Het is alles groei, bloei, fleur, kleur en kracht.

Na de vergelijking met groeizame landouwen volgt de vergelijking met boomen. De aloëboomen hebben hout, dat zacht en geurig is. Deze boomen zijn zoo schoon en rijk geschapen,

dat de gedachte opkomt, dat Jahwe daar meer dan gewone zorg aan heeft besteed. Alle boomen zijn door God geplant, maar wanneer dit van een speciale boomsoort gezegd wordt, dan is het natuurlijk de bedoeling, de wonderlijke heerlijkheid dier boomen aan te duiden.

De cederen zijn machtige boomen met hard, vast en duurzaam hout. Ongetwijfeld zijn deze boomen ter vergelijking gekozen, opdat de zachtheid en vastheid, de teerheid en kracht worden uitgebeeld. Daarom zijn reeds alle hypothesen, die andere boomen willen voorstellen als bedoeld, waardeloos.

Voorts wordt nog de waterrijkdom, in het Oosten een ongewone weelde, geroemd. Het beeld van de emmers aan het juk, die bij het gaan water laten wegstroomen wegens overvloeiende volheid, is zeer teekenend. Wij nemen om de parallelie de woorden, die erop volgen, in dezen zin : en zijn zaad heeft rijkdom van water. Dat hier niet op menschelijk zaad gedoeld wordt, is voor ons vaststaand, omdat het zeer onnatuurlijk is, te denken, dat dit zaad als aan veel wateren wonend wordt voorgesteld. Omdat de LXX een geheel andere lezing van dit vers geeft, terwijl de zin van den Mas. text niet uitmunt in teekenachtigheid wat het laatste gedeelte betreft, is het niet onwaarschijnlijk, dat de text corrupt is.

Nadat de heerlijkheid der woningen is bezongen, spreekt de profeet over den Koning.

Dat hier de Koning bedoeld wordt, die de aardsche vorsten teboven gaat, volgt reeds uit het verband, aangezien de tenten op gansch verheven wijze geteekend zijn. Bovendien blijkt dit uit de uitspraak zelf, omdat Hij zich verheft boven Agag en zijn koninkrijk verheven is. Hoewel hier Zijn hoogheid en verhevenheid beschreven wordt, ligt toch ook Zijn vernedering in deze teekening. Hij verheft zich boven Agag. Hij wordt hooger ten opzichte van Agag. Hier wordt aangeduid Zijn gang door nederigheid naar verhooging, hoewel dit niet nader wordt uitgewerkt.

Hij verheft zich boven Agag. Dat deze naam genoemd

wordt, kan niet bevreemden, omdat Amalek als eerste vijandige natie tegen Israel is uitgetrokken in den strijd. Bileam zegt zelf, dat Amalek de eersteling der natiën is en als zoodanig is de keuze van den naam Agag zinrijk. De koningen der Amalekieten werden vermoedelijk Agag genoemd, evenals de koningen van Egypte Pharaö genoemd werden. Ook daarom moet hier niet gedacht worden aan Sauls bestrijding van Amalek. Bovendien heeft Saul Amalek ook niet vernietigd. Wel kan Sauls strijd als een uiting van den grooten strijd van den Koning worden gezien, omdat er steeds organisch verband wordt gelegd tusschen Israels strijd en den strijd van den grooten Koning.

Agag treedt hier op als de representant van de vijandschap jegens Gods volk. Hier wordt niet bedoeld, dat de Koning met eigen hand Agag neerslaat, maar dat Hij over de vijandschap der van God vervreemden triumfeert. Dit kunnen wij aannemelijk maken niet alleen door de positie van Amalek volgens Bileams eigen profetie, maar ook hierdoor, dat in de tweede en derde spreuk Israel als de overwinnaar der vijanden geteekend wordt, terwijl in de vierde spreuk de overwinning aan den Koning wordt toegekend. Daaruit blijkt, dat in wezen de Koning den strijd strijdt en de zege bevecht, maar dat Israel aan Zijn strijd deelneemt. Daarmede wordt ook duidelijk, dat concrete namen genoemd worden van vijandige volken, die ook werkelijk te gronde gegaan zijn, maar dat de bedoeling is, dat de Koning over alle vijanden Gods triumfeert.

De Koning is kern en hoofd van Israel. Aan Hem is de heerlijkheid van Israel ondergeschikt. Hoewel verder weer van het volk gesproken wordt, moet dit toch steeds worden bedacht. Dan kunnen wij ook verstaan, dat van Israel gesproken wordt in woorden, die in werkelijkheid den Koning betreffen.

Opnieuw wordt gezegd, dat God Israel uit Egypte opvoert. God voert *hem* op uit Egypte. Dit *hem* wijst op de eenheid

tegenover het *hen* in de tweede spreuk, dat op de veelheid doelt.

Israel verslindt volken, zijn vijanden, en hun beenderen verbreekt hij, en met zijn pijlen vernietigt hij hen. Voorts wordt Israel geteekend als de leeuw, die de roof gegeten heeft en nu rustig en koninklijk neerligt. En daarna volgt de uitroep : Gezegend wie u zegenen, maar vervloekt wie u vervloeken.

Wij moeten thans de vraag bespreken, of hier slechts politieke strijd en overwinning wordt bedoeld dan wel in de eerste plaats de geestelijke strijd, die in bepaalde tijden en verhoudingen wel een politiek karakter aanneemt. Wij meenen, dat kan worden aangetoond, dat de geestelijke strijd met dikwijls politiek karakter wordt geteekend. Daartoe wijzen wij er allereerst op, dat hier de zegen van Jakob over Juda wordt herhaald, maar nu als betreffende Israel. Wij hebben in ons proefschrift aangetoond, dat daar de geestelijke strijd werd bedoeld. Wij gaan daar dus thans niet op in, maar verwijzen naar onze uiteenzetting over *Jakobs zegen over Juda*.

Maar hier doet zich het geval voor, dat na de teekening van den strijd en de overwinning gezegd wordt : Gezegend wie u zegenen, maar vervloekt wie u vervloeken. Deze uitspraak heeft veel verwantschap met Gen. 12 : 3 en Gen. 27 : 29. In deze uitroep is toch duidelijk, dat de houding tegenover Israel beslist over zegen en vloek. Die zegen en vloek zijn geen uitwendigheden, want het gaat in Bileams geschiedenis steeds om zegen of vloek *van Jahwe*. Bovendien moet hier een geestelijke zaak bedoeld zijn, omdat het zegenen van Israel deel doet hebben aan den zegen. Natuurlijk moet ook hier weer gezien worden op het bezit van Israel, waarin Gods zegen uitkomt. Israel los van Jahwe kan niet ten zegen of ten vloek gesteld zijn. Aangezien de Koning blijkt het centrum en de kern te zijn in de vierde spreuk, moet hier bijzonder aan den Messias gedacht worden.

Het gaat hier over den zegen voor hen, die Israel

zegenen. Deze zegen moet dan toch wel overeenstemmen met hetgeen Israel als zegen bezit. En wat werd als zegen van Israel aangegeven ?

Allereerst het bijzondere, dat Israel van alle volken onderscheidt, en het getal, dat boven telling uitgaat. Deze onderscheiding doet zich ook gelden in den dood, aangezien de dood des rechtvaardigen wezenlijk verschilt van dien des onrechtvaardigen. Verder wordt de bedekking van zonde en ellende geteekend. De kracht van Israel is onverwinbaar. De woningen zijn boven alle beschrijving liefelijk. Wanneer verder de Koning in de 3e maar bijzonder in de 4e spreuk als de kern en inhoud van Israel wordt uitgebeeld en bezongen, dan is naar ons oordeel duidelijk, dat de zegen bestaat in deelgenootschap aan den Messias, die uitkomt in vernietiging van den dood, wegneming van zonde en ellende, vernietiging van de vijandschap en de vijanden, die zich keeren tegen Jahwe en Zijn koning, een leven van eeuwige zaligheid in het land zonder vloek.

Wanneer de zegen van Israel aldus kan worden geteekend naar de eigen woorden der spreuken, dan is toch niet te ontkomen aan de consequentie, dat de vloek evenzeer allereerst in het geestelijke moet worden gezocht. De vernietiging van de volken, die vijanden zijn, is natuurlijk uitwerking van den vloek. Aangezien de vloek staat tegenover zegen, die tijd en eeuwigheid betreft, moet de vloek ook tijd en eeuwigheid betreffen. De vernietiging der vijanden is oefening van den vloek Gods en daarom oefening van gericht, dat met den dood in den eeuwigen dood doet verzinken. De wreede strijd is oefening van het gericht, doorbraak van den vloek Gods. De overwinning, hoe bloedig ook uitgebeeld, is de overwinning op de Gode vijandige macht, de overwinning op hel en Satan, op den booze en de kinderen des boozen. Deze overwinning, hoewel alleen door den Messias bevochten, doet zich toch alle eeuwen door gelden. De politieke strijd van Israel tegen vijandige volken is daar ook een deel van. En omdat in dezen strijd toch eigenlijk de Messias de Strijder is,

is de strijd tusschen Israel en de volken voorlooper en afbeelding van den beslissenden strijd, die door den Koning wordt gewonnen. En deze beslissende strijd zal publiek gewonnen worden, wanneer Hij de vijanden Gods verdoet in den dag des oordeels.

De geweldige wreedheid van uitbeelding doet verstaan, dat het gericht Gods boven alle beschrijving vreeselijk is.

Bovendien wordt daarmede te kennen gegeven, dat de vloek Gods den mensch op schrikkelijke wijze treft, dat de vloek Gods den mensch naar ziel en lichaam breekt en hem in ellende doet ondergaan.

Alle verspiritualiseering wordt door de Schrift vermeden. Tastbare feiten zijn de slagen van het oordeel Gods. Alle eeuwen door zal de vloek Gods naar Gods wil zich doen gelden, maar hij wordt eens volkomen in den dag des oordeels, als de Koning zelf optreedt in den eindstrijd.

Hoewel de uitbeelding een politieken strijd met wapengeweld voor oogen stelt, doet het verband zien, dat deze politieke strijd uiting en afbeelding is van de geestelijke worsteling, die in het Paradijs is begonnen. Wij hebben hier dus niet te maken met louter politieke verwachtingen. De Koning is de Messias, die het koninkrijk Gods vestigt en het rijk des boozen verbreekt. Er is hier dan ook geen enkele tegenstelling met andere Messiaansche profetieën. Ook de uitbeelding van den strijd in de spreuken van Bileam sluit aan bij de teekening in Gen. 3 : 15. Israel voert de oorlogen van Jahwe. Maar in Israel is de Messias verborgen. Dat zal ons onweersprekelijk blijken bij de behandeling van de vierde spreuk.

De derde spreuk is ten aanzien van den zegen over Israel zoo duidelijk als mogelijk is. De profeet heeft het tegendeel gedaan van hetgeen door Balak van hem verlangd werd. Hij heeft zelfs gezegend, wie Israel zegenen en vervloekt, wie dit volk vervloeken. Daarmede heeft Bileam ook den vloek uitgesproken over Balak, die hem gehuurd had, om den zegen van Israel in een vloek te verkeeren.

Bij het hooren van deze spreuk ontbrandde de toorn van

Balak. Opmerkelijk is, dat driemaal in de geschiedenis van Bileam gesproken wordt van ontbranding van den toorn. Eerst ontbrandde Gods toorn, omdat Bileam ging. Daarna ontbrandde Bileams toorn om het vreemd gedrag zijner ezelin. En nu ontbrandde Balaks toorn, omdat Israel niet vervloekt maar bijzonder gezegend werd. De drie partijen in de worsteling, die hier gestreden wordt, worden elk op zijn tijd toornig. De teekening van den geschiedschrijver is wel bijzonder fijn.

Gods toorn is heilig en keert zich tegen Bileams boosheid. Bileams toorn is onheilig en dwaas : hij keert zich tegen de ezelin, die bezig is de dwaasheid des profeten te verhinderen. Balaks toorn is onheilig en boosaardig : hij keert zich tegen den man, die Israel zegent en vervloekt, wie Israel vervloeken.

De toorn van Bileam en Balak openbaart de haat tegen God en de verdwaasdheid van den Gode vijandigen mensch. Balak klapt van woede met zijn handen en hij spreekt snerpende woorden van verwijt en verstooting. Hij denkt er niet aan, zich voor Jahwe te buigen. Hij is er verre van, Israel te zegenen. Hij jaagt den profeet, die Israel gezegend heeft, weg. Sarcastisch merkt hij op, dat Jahwe de eer van hem heeft geweerd.

Bileam herinnert echter aan de woorden, die hij tot het tweede gezantschap heeft gesproken. In die woorden kwam tot uitdrukking, dat zilver en goud den profeet niet dwingen kunnen, dat de profeet slechts de woorden Gods kan spreken en het bevel Gods inzake de profetie niet kan overtreden.

En nu zie, zegt Bileam, ik ga tot mijn volk ; kom ik zal u als raad openbaren, wat dit volk uw volk zal doen in de laatste dagen.

Over de uitdrukking „in de laatste dagen" of „in het laatst der dagen" bestaat verschil van gevoelen. Zij wordt veelal als eschatologische uitdrukking opgevat. Maar *prof. Aalders* heeft in zijn artikel „Be'acharith hajjamim" (in Geref. Theol. Tijdschrift, jrg 31, blz. 449 v.v.) willen aantoonen, dat

deze uitdrukking verschillende malen voorkomt, zonder dat op het wereldeinde wordt gedoeld. Hij komt na de bespreking van *acht* van de *veertien* plaatsen waar deze woorden voorkomen tot het resultaat, „dat de uitdrukking in het algemeen slechts op de toekomst duidt, maar dat deze toekomst naar gelang van het verband waarin de uitdrukking voorkomt zeer verschillend is, en dat in ieder afzonderlijk geval uit het verband moet worden opgemaakt, welke toekomst wordt bedoeld. In een bepaald geval kan ook het wereldeinde worden bedoeld" a.a. blz. 457.

Hierop gaan wij thans niet in. Maar wij zijn van oordeel, dat hier in Num. 24 : 14 in ieder geval de toekomst wordt bedoeld onder het gezichtspunt van den Messias. Hier wordt gewezen op de toekomst, die haar eindpunt en doel vindt in den Messias. Wel wordt hetgeen aan Zijn komst voorafgaat geenszins uitgeschakeld, maar ook dat staat in verband met Zijn komst.

Bileam nam tenslotte nog ongevraagd het woord. En hij hief zijn spreuk op en zeide :

De Godsspraak van Bileam, den zoon van Beor,
en de Godsspraak van den man met geopend oog.
De Godsspraak van den hoorder der redenen Gods,
en van den kenner van de wetenschap des Allerhoogsten,
die ziet het gezicht des Almachtigen,
verrukt en met onthulde oogen.
Ik zie hem, maar niet nu ;
ik aanschouw hem, maar niet nabij :
er zal een ster opgaan uit Jakob,
en een scepter opkomen uit Israel :
die zal verbrijzelen de slapen van Moab,
en verdelgen alle oorlogszuchtigen.
En Edom wordt een bezitting,
en een bezitting wordt Seïr, zijn vijanden,
maar Israel zal kracht doen.
En hij zal heerschen vanuit Jakob,
en vernietigen de overgeblevenen vanuit de stad.

Toen hij Amalek zag, hief hij zijn spreuk op en zeide :

De eersteling der natiën is Amalek,
maar zijn uiteinde is ten verderve.

Toen hij de Kenieten zag, hief hij zijn spreuk op en zeide :

Vast is uw woning,
en gebouwd op een rots uw nest.
Evenwel zal Kaïn tot verwoesting zijn :
hoelang zal Assur u gevangen houden ?

En hij hief zijn spreuk op en zeide :

Wee, wie zal leven, wanneer God dit gedaan zal hebben !

Schepen van de kust der Kittiërs :
die zullen Assur onderwerpen,
zij zullen ook Eber onderwerpen,
maar ook zij zullen ten verderve zijn.

Hoewel hier naar den vorm vier spreuken gevonden worden, nemen wij ze samen, omdat zij terstond na elkander uitgesproken zijn en de laatste drie de eerste van deze vier aanvullen, door aan te kondigen den ondergang van allen, die geen deel hebben aan den machtigen Heerscher, die uit Jakob zal voortkomen. De drie laatste spreuken zijn maar kort en voorzeggen het verderf van de volken, die genoemd worden, zoo wordt te heerlijker de alleenheerschappij en absolute victorie van den Machtige uitgebeeld tegenover den ondergang van hen, die zich aan Hem niet onderwerpen.

Nadat Bileam met een enkele toevoeging zijn taak en positie als profeet heeft bezongen, gelijk hij dit in de derde spreuk had gedaan, gaat hij aldus voort : ik zie hem, maar niet nu ; ik aanschouw hem, maar niet nabij.

Deze woorden behoeven vanwege hun kortheid, abruptheid en bijzonderen zin nadere verklaring.

De vertaling : ik zal hem zien is beslist foutief.

Allereerst moet worden opgemerkt, dat wij hier dezelfde

vormen van dezelfde werkwoorden vinden, die ook voorkomen in Num. 23 : 9, waar zij zonder aarzeling worden overgezet als : ik zie hem en aanschouw hem. Daarom ligt het voor de hand, ook hier evengelijk te vertalen.

In de tweede plaats kan moeilijk worden aangenomen, dat Bileam hier een toekomstig zien bedoelde. De profeet heeft zichzelf geteekend als dengene die ziet het gezicht des Almachtigen. Hij wil Balak bekend maken, wat geschieden zal. Daartoe moet hij toch zeggen, wat hij ziet. Hij wordt door den Geest Gods beheerscht, die zijn oogen geopend heeft. Bovendien heeft hij gezegd, dat hij naar zijn volk zou gaan, en heeft een toekomstig zien van hem hier dus geen zin.

In de derde plaats moet worden vastgesteld, dat door de woorden in parallelie : ik aanschouw hem *maar niet nabij*, de vertaling : ik zal zien onmogelijk wordt gemaakt. Hier wordt immers over den afstand gesproken, waaruit blijkt, dat hij die ziet en het voorwerp van het zien van elkander verwijderd zijn. Het zien ligt in het heden, de komst van den geziene in de toekomst.

Nadat wij dit hebben vastgesteld, komen wij tot de vraag, wie gezien wordt. Dat dit een buitengewone verschijning moet zijn, wordt reeds te kennen gegeven door de afwezigheid van nadere naamgeving : ik zie *hem*. Deze figuur treedt zoo overweldigend voor het oog van den profeet, dat hij van hem spreekt zonder nadere qualificatie. Dat hij niettemin bedoelt dengene, die verder als ster en scepter geteekend wordt, spreekt vanzelf. Op Israel kan deze uitdrukking niet slaan, want dat volk ligt vlak bij hem. En het verband is van dien aard, dat degene, die gezien wordt, nader beschreven wordt in hetgeen volgt.

Om echter uit te maken, wie gezien wordt, moeten wij nog nauwkeuriger toezien. En dan blijkt, dat de profeet ziet iemand, die er is, maar die toch ook nog komen moet. Hij wordt gezien en toch is Zijn komst eerst na langen tijd te wachten. Hij bestaat en Hij komt. Hier wordt dus gesproken van hem, die is en die komen zal. Hiermede is aangegeven,

dat hij, die gezien wordt, het gewoon-menschelijke ver te boven gaat. Er is er maar Eén, die is en toch ook komt, dat is Hij, die eeuwig is en toch ook op een bepaald punt des tijds geboren wordt. Hier kan slechts bedoeld zijn Hij, die God is, maar die menschelijke natuur zal aannemen.

Door ons geheel te houden aan wat er staat, hebben wij de oplossing gevonden en zijn alle meeningen weersproken, die den inhoud van Bileams uitspraak niet tot hun recht laten komen [9]). De beslissing geeft de text zelf. Hier kan niemand anders dan de Messias bedoeld zijn.

Zoo wordt door den text afgewezen de opvatting, dat hier slechts een gewoon mensch bedoeld zou zijn, die in de toekomst groote macht zal bezitten. Zoo wordt ook geoordeeld de meening, als zou hier eerst op David en pas daarna op Christus gedoeld worden. De verschijning, die zich aan Bileams oog vertoont, gaat het gewoon-menschelijke ver te boven. Daarom mag men niet den zin der woorden verzwakken door hier een man als David in te schuiven. Daartegen moet *op grond van den text* worden opgekomen.

Waarom zou men ook Christus niet kunnen zien dan over David heen of ook, gelijk *Ds. Knap* het uitdrukt, „dóór Davids koningschap heen, als door een transparant" (a.w. blz. 180) ? De Messias is toch de centrale persoon, de beheerschende gestalte van alle tijden. Het ligt daarom voor de hand, dat Hij veel eerder wordt gezien dan degenen, die slechts type of afschaduwing van Hem geweest zijn, al staan zij naar den tijd van geboorte gerekend ook veel dichter bij den profeet. Bij ernstig nadenken los van vooroordeel zal men toch moeten inzien, dat het onnatuurlijk is, aan Bileam wel de mogelijkheid toe te kennen, dat hij David, die toch ook *eerst na eeuwen* zou geboren worden, zag, maar niet, dat hij den Messias zag, die wel nog vele eeuwen later in het vleesch komt, maar die de centrale figuur van alle eeuwen

[9]) Men zie voor de verschillende opvattingen vooral ook *König*, Messianische Weissagungen, [2]. [3], Stuttgart, 1925 blz. 110—123.

is. Waarom zou de profeet het type zien en de ware Koning in nevelen gehuld blijven ?

Maar afdoend is tenslotte het feit, dat *de text zelf* ons dwingt, aan Hem te denken, die alle menschen ver te boven gaat. Nadat wij dit hebben vastgesteld, is er nog wel een reden te noemen, die uitsluit, dat David hier bedoeld zou zijn. De scepter, die opkomt uit Israel, vernietigt Moab en Edom. Dit kan evenwel van David niet gezegd worden. Hij heeft wel deze volken overwonnen, maar Moab en Edom hebben daarna nog eeuwen lang bestaan en invloed geoefend op den gang der geschiedenis. David kan dus niet bedoeld zijn, omdat hij de profetie niet vervuld heeft. De Schrift zelf geeft dit trouwens ook aan, doordat Jeremia in de oordeels-aankondiging aan Moab de profetie van Bileam aanhaalt, die zal worden vervuld.

Toch meene men niet, dat wij het werk, door David verricht, uitsluiten. Wij wezen reeds op het organisch verband tusschen Israel en den Messias. Het werk van Israel wordt tenslotte speciaal den Koning toegekend. Daarom valt alle bestrijding van Moab en andere volken wel onder den inhoud van deze profetie, maar geheel op de tweede plaats. De Messias is de beheerschende persoon. Hij wordt hier gezien en geprofeteerd. Maar niettemin zal ook vóór Zijn komst in het vleesch Zijn strijd gestreden worden in Zijn kracht. Maar dit wordt ook alles gesubsumeerd onder Zijn beslissende worsteling en zege, die voorzegd worden. De profeet zag dus David niet, maar den Messias. Doch Davids werk is in dat van den Messias begrepen. De volgorde is geheel omgekeerd, geheel anders dan veelal wordt voorgesteld.

Tegenover hen, die hier aan het koningschap en niet aan den Koning denken, moeten wij ook nog wijzen op de geheel persoonlijke teekening en op het feit, dat Degene, die gezien wordt, ster en scepter wordt genoemd. Ook deze namen teekenen den éénen persoon en bieden dus versterking voor de direct-Messiaansche opvatting, die wij reeds uit den text hebben afgeleid.

De profeet zegt aangaande Hem, dien hij ziet: Er zal een ster opgaan uit Jakob, en een scepter opkomen uit Israel. Om deze uitdrukking goed te verstaan, herinneren wij aan Jakobs profetie: De scepter zal van Juda niet wijken, noch de heerschersstaf van tusschen zijn voeten, totdat Schiloh komt. Wij hebben hierover gehandeld in „De Messiaansche Profetie in den tijd vóór Israels volksbestaan" (blz. 121 v.), waar wij tot de conclusie kwamen: Wij kunnen reeds uit Gen. 49 : 10 afleiden, dat de heerschappij in Juda besloten blijft, totdat zij openbaar wordt en tot volkomen ontplooiing komt in den toekomstigen Heerscher. Juda ontleent dus zijn heerschende beteekenis aan den Schiloh (blz. 122).

Ook hier wordt de ster en de scepter als reeds aanwezig gedacht, maar de verschijning moet nog komen. Hier wordt voorts van Israel gesproken en niet van Juda, omdat Bileam tegenover het geheele volk Gods staat, terwijl de Koning zelf scepter wordt genoemd.

Het is voorts opmerkelijk, dat hier van een *opgaan* van de ster uit Jakob en een *opkomen* van den scepter uit Israel wordt gesproken. Hierin vinden wij de vernedering van den Messias aangeduid. Hoewel Hij de hooge centrale Persoon is, moet Hij toch opgaan, dus eerst naar de laagte, om te kunnen opklimmen naar de hoogte. Er is een tijd, dat Hij, hoewel de ster zijnde, geen glans verspreidt en als scepter geen macht vertoont. Wij vinden hier hetzelfde mysterie als ligt uitgedrukt in de woorden van Zacharias: de Opgang uit de hoogte (Luc. 1 : 78).

Hoewel in Bileams profetie Zijn dood en opstanding niet worden voorzegd, ligt toch in heel de teekening Zijn vernedering besloten. Ook strijdt Hijzelf den zwaren strijd. Wij hebben dus genoeg aanwijzingen, die ons doen verstaan, dat deze Heerscher door de laagte naar de hoogte moet gaan. Waar Hij de overwinnaar van den dood, de bedekker van zonde en ellende is, daar ligt ook, gezien den eisch des doods in Gen. 2 en de overwinning van het Zaad in Gen. 3 : 15, daarin vanzelf opgesloten, dat Hijzelf den weg des doods

moet gaan, al wordt dit niet gezegd. Wij hebben deze openbaring met reeds geschonken openbaring te vergelijken. En dan blijkt de eenheid, gelijk wij in ons proefschrift ten aanzien van Gen. 49 en Gen. 3 reeds hebben aangetoond.

Dat hier de vermelding van dit mysterie niet gevonden wordt, moet hieruit verklaard worden, dat deze gang door lijden tot heerlijkheid, door den dood tot het leven, als bekend werd verondersteld. Hij wordt hier bijzonder geprofeteerd als de groote Overwinnaar, tegen Wien geen vijand Gods kan bestaan. Maar zal Hij de Zijnen eeuwig redden en de vijanden verdoen, dan moet in Hem de zonde, de dood en de vloek zijn tenietgedaan.

Kenmerkend is voorts de naam ster voor den Heerscher. De ster schittert temidden van de donkerheid van den nacht. Zoo straalt de heerlijkheid van den Koning uit in Zijn heerschappij. Omdat de Heerscher zelf ster wordt genoemd, zijn wij van oordeel, dat Matth. 2 niet met deze profetie in verband kan worden gebracht.

De Messias wordt ook als scepter aangeduid. De scepter is teeken van koninklijke waardigheid. De scepterdrager wordt dus bij wijze van spreken scepter genoemd.

Omdat de scepter een stok is, kan men begrijpen, dat dit beeld wordt vastgehouden in de uitspraak : die zal de slapen van Moab verbrijzelen en alle oorlogszuchtigen verdelgen. Het woord, door slapen vertaald, beteekent eigenlijk haarranden, maar wij zullen wel mogen aannemen, dat hier de slapen bedoeld worden.

De scepter zal ook alle oorlogszuchtigen verdelgen. De Statenvertaling leest hier : en zal al de kinderen van Seth verstoren. Maar Seth kan hier moeilijk als eigennaam verstaan worden. Vermoedelijk kan het woord Seth beteekenen : krijgsrumoer. En aangezien Jeremia deze profetie in eigen woorden aanhaalt en hiervoor in de plaats een woord kiest, dat *rumoer* beteekent, zullen wij dit vreemde woord Seth wel aldus mogen verklaren. Dan staat er : kinderen van rumoer, dat wel krijgsrumoer zal zijn. En dan mogen wij over-

eenkomstig het Hebr. taaleigen met anderen vertalen : alle oorlogszuchtigen.

In plaats van het werkwoord : en zal verdelgen heeft Jeremia een zelfst. naamwoord, dat schedel beteekent. Men zie Jer. 48 : 45. Wij houden echter de Mas. lezing en „verbeteren" niet naar den text van Jeremia, omdat het werkwoord zeer eigenaardig is, omdat er *verschil* is bewaard in de overlevering en omdat Jeremia kennelijk in *eigen* woorden de oude profetie weergeeft.

Moab zal vernietigd worden en Edom wordt een erfelijke bezitting. Edom en Seïr bedoelen hetzelfde, staan in parallelie met elkaar. De reden voor deze inbezitneming wordt uitgedrukt in de appositie : zijn vijanden.

Maar Israel zal kracht doen. Het ontvangt die kracht van den Heerscher, die uit dit volk voortkomt.

Daarna spreekt naar onze opvatting Bileam weer over den Heerscher met deze woorden : en hij zal heerschen vanuit Jakob en vernietigen de overgeblevenen vanuit de stad.

Wij zijn van oordeel, dat dit de juiste vertaling moet zijn. Hij komt uit Jakob op, Hij zal dus ook vanuit Jakob heerschen. Omdat *min* hier als *van uit* moet worden verstaan, ligt het voor de hand, ook het tweede *min* op dezelfde wijze te verklaren. Hier wordt dus op een toekomstige stad gedoeld. Omdat dit verder nog niet belangrijk is, wordt er niet meer van gezegd. Maar in de latere geschiedenis blijkt de beteekenis van de stad Jeruzalem.

Hier zouden wij dus van de stad niets kunnen zeggen, wanneer de verdere Godsopenbaring haar licht niet ontstak. Maar dat is niet vreemd, omdat de stad nog niet tot de centrale openbaringsfeiten behoort en in wezen ook nooit centraal wordt, aangezien de stad Jeruzalem geheel haar beteekenis ontleent aan den Messias, en eerst een centrale plaats heeft, als de tempel daar is opgericht.

Dat ook de overgeblevenen worden vernietigd, duidt op algeheelen ondergang van alle vijanden Gods.

Hoewel wij bij onze behandeling van de derde spreuk het

geestelijk karakter van den strijd hebben aangewezen, moeten wij toch nog een oogenblik spreken over het feit, dat hier concrete volken zijn genoemd, die toch in den dag des oordeels niet meer bestaan. Daarover hebben wij ook al gesproken en de verklaring gevonden in de organische eenheid tusschen volk en Messias.

Maar men zegt : uit niets blijkt, dat Moab moet worden opgevat als een voorbijgaande verschijningsvorm van het rijk des boozen. Dit argument schijnt vrij sterk, maar is in werkelijkheid niet van kracht. Want in de parallelie wordt in plaats van Moab gezegd : alle oorlogszuchtigen. Hier wordt dus gewezen op de kwaliteit, waarin Moab hier voorkomt. Het wil zich niet onderwerpen, houdt van krijgsrumoer, bestrijdt het volk Gods. De profetie zelf onderwijst ons dus aangaande de diepere beteekenis en eigenlijke bedoeling. Dat Moab hier met name genoemd wordt, vindt natuurlijk tevens zijn verklaring hierin, dat Bileam aan Balak wil bekendmaken, wat Israel zijn volk zal doen, en dat hij tot den koning van Moab spreekt. Voorts wordt naast Moab Edom genoemd, terwijl Israel alleen kracht doet naar de voorstelling van den profeet. Hier wordt dus gesuggereerd, dat wel een tweetal namen genoemd worden, maar dat toch heel de vijandige macht wordt bedoeld. Bovendien heeft Bileam daarna nog verschillende volken genoemd, die alle ten verderve gaan.

Hij noemt de volken, die zich aan zijn zienersoog vertoonen. Maar omdat alle ten verderve gaan en telkens kenschetsing geschonken wordt, moet wel aanvaard, dat hij den ondergang van alle vijanden bedoelt, doch nog weer variatie wil aangeven in de vijandschap.

Wanneer hij Edom en Seïr noemt, voegt hij er aan toe : zijn vijanden.

Bovendien blijkt uit de profetie der Schriftprofeten, dat de volken meermalen genoemd worden als symbolen. *Dr. Aalders* wijst hierop in aansluiting aan *Gressmann* en zegt : „Het gaat daarbij wel weer in de eerste plaats om reëel bestaande

historische grootheden, hun optreden en toekomst, maar daarin wordt toch tevens ook heengewezen naar verderfelijke machten en stroomingen van meer algemeenen aard, welke in de geestelijke worsteling der eeuwen ingrijpen". (De Profeten des Ouden Verbonds, blz. 174).

Wij moeten de concreetheid der volken bij Bileam niet verwaarloozen noch pressen. Deze volken gaan te gronde, maar hierin wordt tevens gezegd, dat alle volken, die dezelfde kenmerken bezitten en vertoonen, te gronde gaan.

De drie korte en laatste spreuken zijn niet gemakkelijk te verstaan in heur bijzonderheden. Wij gaan daarop niet speciaal in, omdat dit voor ons doel niet noodzakelijk is. Verschillende volken worden genoemd, aan wie de ondergang wordt geprofeteerd.

Tenslotte roept Bileam uit : Wee, wie zal leven wanneer God dit zal hebben gedaan. Bij deze spreuk is opmerkelijk, dat eerst niet gezegd wordt, dat hij een bepaald volk zag, terwijl hij in zijn spreuk de verschillende toekomstige grootmachten in algemeene trekken teekent, om voorts hun verderf aan te kondigen.

Hij doet met kracht uitkomen den algeheelen ondergang van goddelooze menschen en machten. Niemand, die den Messias verwerpt, zal het leven houden. Zij gaan allen te gronde.

Dit einde is teekenend, want het gaat weer over leven en dood. Over den dood sprak hij ook, toen hij zeide : Mijn ziel sterve den dood der rechtvaardigen, en mijn uiteinde zij gelijk het zijne.

Tweeërlei uiteinde wordt aangewezen. De vijanden Gods zullen in den eeuwigen dood verzinken, maar het volk Gods zal eeuwig leven.

Bileams dood is zelf getuigenis van de oefening van het gericht Gods. Hoewel hij den dood der rechtvaardigen heeft begeerd in zijn profetie, heeft hij dien niet verkregen maar den dood der goddeloozen.

Hij is na zijn indrukwekkende prediking in zijn spreuken

heengegaan. Of hij eerst is teruggekomen in Pethor, en daarna naar de Midianieten is getogen, dan wel of hij op de terugreis naar zijn vaderland bij de Midianieten is blijven hangen, kan niet met beslistheid worden uitgemaakt. Maar vast staat, dat hij bij de Midianieten is terecht gekomen en hun raad gegeven heeft (Num. 31 : 16), welke raad ook tot Balak is doorgedrongen (Openb. 2 : 14).

Deze raad deed aan het licht treden, dat hij onder den invloed van de inspiratie des Geestes Gods heeft geprofeteerd en daarin ook een zeker behagen heeft gevonden, maar dat hij in zijn hart verre van God gebleven is, zoodat zijn begeerte naar den dood der rechtvaardigen niet uit een wedergeboren hart opkwam, maar ontstond onder invloed van de inspiratie.

Hij heeft den strijd tegen God voortgezet. Hij had geen lust in den dienst Gods, maar lust tot het loon der ongerechtigheid. Hij had in zijn eerste spreuk als kenmerk van Israel geteekend het isolement, het zich-niet-rekenen onder de natiën. Daarvan maakte hij een boosaardig gebruik, door de Midianieten aan te raden, Israel te verleiden tot meedoen met den wellustigen dienst van Baäl-Peor. Hij stelde de kennis, uit de profetie verkregen, welbewust in dienst van het eigen ik ter bestrijding van God en ter verwerving van aardschen rijkdom en wereldsche glorie.

De Midianieten hebben zijn raad opgevolgd blijkens Num. 25 en 31. Maar God heeft, hoewel wraak doende over Israels zonden, Zijn volk door gerichtsoefening heen genade bewezen.

De getrouwen van Israel hebben in opdracht Gods de Midianieten bestreden, nadat het booze uit Israel was weggedaan. „En zij streden tegen de Midianieten, gelijk als de HEERE Mozes geboden had, en zij doodden al wat mannelijk was. Daartoe doodden zij boven hunne verslagenen de koningen der Midianieten, Evi, en Rekem, en Zur, en Hur, en Reba, vijf koningen der Midianieten ; ook doodden zij met het zwaard Bileam, den zoon van Beor." (Num. 31 : 7, 8.).

De waarzegger-profeet, die onder inspiratie des Geestes den dood der rechtvaardigen begeerde, stierf door het zwaard van het volk Gods. Hij heeft tegen God gestreden, maar het gerichtoefenende zwaard van Gods volk heeft hem geveld. Deze dood is een indrukwekkende prediking, die alle eeuwen door betuigt, dat de bestrijders van God en van Zijn koninkrijk te gronde gaan, getroffen door het gericht van God.

Bileams dood is oefening van Gods gericht. Hij is in den eeuwigen dood verzonken. Hij stortte in eeuwige verwoesting neer. Tegenover zijn begeerte onder invloed der inspiratie des Geestes staat zijn dood door het zwaard van Gods volk in schrikwekkende duidelijkheid afgeteekend.

Hij heeft den Messias geprofeteerd, maar heeft zelf Hem versmaad en verworpen. Hij is dan ook aan het oordeel Gods niet ontkomen. Hij was verlicht door Gods Geest, maar hij weigerde, den Messias te aanvaarden, en bleef God en zijn Koning bestrijden. Hij is hoog opgericht, maar ook diep gevallen. Op hem zijn ook van toepassing de woorden van Hebr. 6 : 4—8.

Hij is de doode handwijzer, die den weg wijst, maar zelf blijft staan. Hij had de zonde en het gewin der zonde lief. Aan hem is zichtbaar bewaarheid : de bezoldiging der zonde is de dood.

Maar voor allen, die den Messias kennen, liefhebben en gehoorzamen, die God dienen naar Zijn Woord, staat geschreven : Maar de genadegifte Gods is het eeuwige leven, door Jezus Christus, onzen Heere. (Rom. 6 : 23). Zij zullen, door den Heere Christus van zonde, ellende, dood, vloek en oordeel verlost, wonen in den nieuwen hemel en op de nieuwe aarde. Van hen geldt in volkomenheid het woord : hoe goed zijn uwe tenten, Jakob ! uwe woningen, Israel !



HET GETAL 666

door

Ds G. MENKEN te Genderen (N.-B.)

Niettegenstaande er in den loop der tijden van het geheimnisvol getal 666, uit Openb. 13 : 18, reeds zeer vele verklaringen gegeven zijn, waag ik het toch deze met nog één te vermeerderen.

Dat men, hoewel er reeds zoovele verklaringen aan de hand gedaan werden, daarmee, ook in den laatsten tijd, nog altijd voorgaat, en ieder, die er zich over uitspreekt, zoo ongeveer zijn eigen, in den regel afwijkende, opvatting heeft, mag misschien wel worden aangemerkt als een bewijs, dat een eenigszins algemeen bevredigende oplossing van dit moeilijke vraagstuk nog niet gevonden is. Deze nieuwe poging lijkt mij daardoor wel gerechtvaardigd.

Hoewel ik meen het te mogen hopen, zoo beweer ik echter volstrekt niet, dat hieronder zulk een algemeen bevredigende verklaring wordt geboden.

In Openb. 13 : 18 lezen we : Hier is de wijsheid ; die het verstand heeft rekene het getal van het beest ; want het is een getal eens menschen, en zijn getal is zeshonderd zes en zestig.

Bij eenigszins nadere beschouwing van dit Schriftwoord moet het ons nu aanstonds treffen, dat het getal, waarvan de berekening gevraagd wordt, door dat Schriftwoord zelf reeds in alle duidelijkheid gegeven is. Het is 666.

Hieruit volgt, dat bij de oplossing van dit vraagstuk de gewone wijze van berekening niet kan worden toegepast. Dan toch zouden er gegevens moeten zijn verstrekt, waaruit het gevraagde getal diende te worden berekend, maar het

getal zelf had *niet* gegeven moeten zijn, doch door berekening uit de verstrekte gegevens moeten worden gevonden. Klaarblijkelijk wordt er hier dus gedoeld op een bizondere, geheel afwijkende berekening, die, welbeschouwd, in den gewonen zin des woords den naam van berekening niet dragen kan. En nu meen ik mij niet te vergissen als ik zeg, dat dit woord berekenen in den zin van *„verklaren"* moet worden genomen. In Openb. 13 : 18 wordt dus van hem, die het verstand heeft, gevraagd *te verklaren,* welke *beteekenis* het getal 666 heeft.

Deze *beteekenis* van het getal 666 kan dan echter niet de gewone rekenkundige zijn, want dan zou het vraagstuk al heel eenvoudig wezen en zelfs voor een kind geen moeilijkheden bieden. Het ligt daarom voor de hand, dat we hier, gelijk dan ook vrij algemeen wordt aangenomen, te denken hebben aan de *symbolische* beteekenis van het getal, zoodat dus gevraagd wordt *te verklaren, welke de symbolische beteekenis is van het getal 666.*

In verband daarmee zouden we Openb. 13 : 18 dan aldus kunnen lezen : Hier is de wijsheid ; *die het verstand heeft verklare, welke de symbolische beteekenis is van het getal van het beest ;* want het is een getal eens menschen, en zijn getal is zes honderd zes en zestig.

Nu blijkt dit getal 666 alleen voor te komen in verbinding met het beest en met zijn naam. In 13 : 17 en 15 : 2 wordt het genoemd *het getal zijns naams* en in 13 : 18 *het getal van het beest.* Van eenige andere verbinding dan met het beest en zijn naam wordt in de Heilige Schrift niet gesproken.

Op grond daarvan mag worden aangenomen, dat het getal 666, in symbolische taal, ons iets te zeggen heeft omtrent *het beest en zijn naam,* maar daaromtrent dan ook *alléén ;* reden waarom het ook alléén met betrekking tot het beest en zijn naam zal mogen worden *verklaard.*

Op een dwaalspoor moet het daarom voeren, wanneer men

het getal 666, geheel willekeurig en in strijd met de Schriftgegevens, in betrekking gaat stellen tot allerlei andere zaken dan het beest en zijn naam ; daarna gaat aannemen, dat het, in symbolische taal, ons van die andere dingen iets had te openbaren, en het dan in dien zin gaat verklaren. Deze methode lijkt mij al te zeer een schieten in de ruimte, waarbij de kans om het doel te treffen zeer gering moet worden geacht.

De verklaring van de symbolische beteekenis van het getal 666 dient te worden gegeven *alleen en uitsluitend met betrekking tot het beest en zijn naam.*

Dat het getal 666 voorkomt in verbinding met het beest *èn* met zijn naam lijkt mij voorts niet zonder beteekenis en vraagt daarom onze aandacht.

Nu wil het mij voorkomen, dat het getal 666 niet meer dan één bepaalde symbolische beteekenis kan hebben. Deze bepaalde beteekenis moet dus passen zoowel bij het beest als bij zijn naam. Het beest en zijn naam moeten dus zoozeer met elkaar overeenkomen, dat ze beide gesymboliseerd kunnen worden door één en hetzelfde symbolisch getal. Dit lijkt mij alleen mogelijk, als het beest en zijn naam van gelijke beteekenis zijn, elkaar volkomen dekken, en derhalve de naam van het beest een zuivere openbaring is van zijn wezen. Op dezelfde wijze dus als de Goddelijke namen zuivere openbaring zijn van het Goddelijke wezen.

De naam van het beest moet dus zuivere openbaring zijn van zijn wezen, waarom ik mij gerechtigd acht tot de volgende conclusie : Het getal 666 bevat, naar zijn symbolische beteekenis, een openbaring van den *naam* van het beest. Daarom behoort deze symbolische beteekenis te worden verklaard met betrekking *tot dien naam en tot dien naam alléén.*

Bij het zoeken naar die symbolische beteekenis, wordt het ons nu aanstonds duidelijk, dat het getal 666 in zijn eenheden, tientallen en honderdtallen volkomen beheerscht

wordt door het cijfer 6. Van dit cijfer de symbolische beteekenis vast te stellen lijkt mij daarom van het grootste belang. Dat we ons daarbij laten leiden door wat de Heilige Schrift ons in 't algemeen omtrent de symbolische beteekenis van het cijfer 6 openbaart, ligt voor de hand. En dan komen we m. i. tot deze conclusie, *dat 6 het getal der menschelijke volheid en volkomenheid is,* maar zonder dat omtrent het karakter van die volheid iets naders wordt bepaald, zoodat dit zoowel ten kwade als ten goede kan zijn.

Tot staving dezer bewering geef ik hieronder enkele schriftuurlijke voorbeelden.

Op den *zesden* dag schiep God den mensch in *al de volheid en volkomenheid* zijner volwassenheid en stelde hem tot hoofd der schepping, die in dit haar hoofd haar algeheele *voltooiïng* ontving.

Zes dagen zal de mensch arbeiden en *al* zijn werk doen. Hij zal dus in die zes dagen een *volkomen volheid* van arbeid hebben te verrichten.

Zes jaren had een slaaf zijn meester in lijfeigenschap te dienen ; daarna mocht hij in vrijheid uitgaan. De gepresteerde dienst had dus in die zes jaren *een volkomen volheid* bereikt, ter verkrijging van de vrijheid.

En, om niet meer te noemen, Elisa had gehoopt, dat koning Joas vijf- of *zesmaal* tegen de aarde had geslagen. 't Zou de symbolische aanwijzing zijn geweest, dat hij de Syriërs tot verdoens, d. i. *volkomen* zou hebben geslagen. (2 Kon. 13 : 19).

Op grond van deze Schriftuurlijke voorbeelden mag m. i. met recht geconcludeerd, dat 6 het getal is der menschelijke volheid en volkomenheid, gelijk 7 dat der Goddelijke volheid en volkomenheid is. (Vooral het boek der Openbaring bewijst dat.)

Nu komt het cijfer 6 in het getal 666 voor, achtereenvolgens vermenigvuldigd met 1, 10 en 100. Ongetwijfeld wordt hierdoor, symbolisch, de gedachte van voortschrijding en groei, van toeneming en ontwikkeling voorgesteld, wat in

't kort aangegeven zou kunnen worden met de woorden : *ontwikkeling, voortgaande ontwikkeling.*

Het is echter ook volkomen duidelijk, dat ieder cijfer 6, op-zich-zelf genomen, een volkomen geheel vertegenwoordigt n.l. 6, 60 en 600. En ook dit heeft, naar ik meen, symbolische beteekenis en zegt ons, dat de voortgaande ontwikkeling nochtans *in drie zeer duidelijk van elkander te onderscheiden phasen zal verloopen,* die, op-zich-zelf beschouwd, ieder een volkomen geheel vormen.

En eindelijk wijst het getal 666, in de drie cijfers 6, kennelijk op een begin, een voortgang en een einde. Deze voortschrijding van het begin, door den voortgang, naar het einde, geschiedt echter *langs klimmende lijn,* zoodat het einde tegelijk volgroeiïng, voltooiïng, dat is, volkomen *voleindiging* wordt.

Het bovenstaande saamvattend kan worden gezegd, dat het getal 666 een *viervoudige* symbolische beteekenis heeft, en aanwijst :

1e. menschelijke volheid en volkomenheid ;
2e. voortgaande ontwikkeling ;
3e. drie zeer duidelijk van elkander te onderscheiden phasen, die op-zich-zelf genomen, ieder een volkomen geheel vormen ; en
4e. volkomen voleindiging.

Waar nu echter het getal 666, naar zijn symbolische beteekenis, een openbaring bevat omtrent den naam van het beest, zal ook in dien naam moeten zijn aan te wijzen :

1e. menschelijke volheid en volkomenheid ;
2e. voortgaande ontwikkeling ;
3e. drie duidelijk te onderscheiden phasen ; en
4e. volkomen voleindiging.

Vragen we dan nu naar den naam van het beest. Heeft het beest, naar luid van de Heilige Schrift, een naam ? En, zoo ja, welke is die naam ?

Het *boek* der Openbaring geeft op deze vraag geen antwoord ; de *schrijver* der Openbaring, de apostel Johannes, echter wel. In zijn eersten algemeenen zendbrief (1 Joh. 2 : 18, 22 ; 4 : 3) noemt hij den naam van het beest *Antichrist*. (Dat met dezen naam inderdaad het beest uit Openbaring 13 : 1—10 bedoeld wordt, behoeft m. i. niet nader te worden bewezen.)

Nu beteekent Antichrist of Antichristus zooveel als Tegen-Christus. Veelal vat men dat zoo op, dat de Antichrist de tegenstander, de tegenpartijder, de bestrijder van Christus zal zijn. Deze opvatting is m. i. echter veel te zwak en veel te beperkt. Tegenstander en bestrijder van Christus toch kan men feitelijk ieder ongeloovig mensch noemen, en in elk geval ieder ongeloovige, die zich vijandig tegenover den Heere Christus stelt. Maar deze is daarom nog volstrekt niet *de Antichrist*. M. i. ligt dan ook in dezen naam voor en boven alles opgesloten, dat de drager daarvan *de zuivere tegenpool, het volslagen tegendeel, het volkomen tegenbeeld* van Christus zal zijn.

Bij de poging tot verklaring van de symbolische beteekenis van het getal 666, met betrekking tot den naam van het beest, zullen we dan ook niet mogen nalaten onzen blik telkens weer te richten naar het, in de Heilige Schrift geteekend, beeld van Christus, om zoodoende des te beter het tegenbeeld, de Antichrist te leeren kennen en onderscheiden.

Christus nu beteekent *de Gezalfde*. Hij is gezalfd met *den Heiligen Geest*, wat zeggen wil, dat Hij door die *zalving* geheel vol en volkomen vervuld is geworden met den Heiligen Geest. En daar Christus niet alleen waarachtig mensch, doch tegelijk ook waarachtig God is, zoo is Hij met den Heiligen Geest vervuld geworden tot al de volheid Gods, dat is tot *al de goddelijke volheid en volkomenheid*.

Het is echter tevens duidelijk, dat deze zalving met den Heiligen Geest, op-zich-zelf genomen, een volkomen geheel vormde, een op-zich-zelf staande phase vertegenwoordigde uit het openbare leven van Christus en wel de eerste phase.

Tweeërlei ligt dus duidelijk besloten in den naam Christus en in de zalving met den H. Geest:

1e. goddelijke volheid en volkomenheid; en

2e. de eerste phase van Zijn leven, welke op-zich-zelf-genomen, een volkomen geheel uitmaakt.

Symbolisch wordt dit uitgedrukt door het cijfer 7, dat aanwijst: 1e. goddelijke volheid en volkomenheid; en 2e. op-zich-zelf genomen, een volkomen geheel, n.l. 7.

De Antichrist of Antichristus zal eenmaal het volkomen tegenbeeld van Christus zijn. Daarom zal *óók* hij, in overeenstemming met het hoofdbestanddeel van zijn naam, eenmaal gezalfd worden. Maar *hij* zal gezalfd worden, niet met den Heiligen Geest, doch met den satanischen, met den tegenpartijdigen geest, *die het volstrekte tegendeel is van den Geest Gods.* Dit wordt uitgedrukt door het voorzetsel *anti.* Door deze zalving zal hij geheel vol en volkomen vervuld worden met dien geest tot *al de menschelijke volheid en volkomenheid* toe, waardoor hij de mensch-geworden-satan, het volkomen tegenbeeld van Christus en alzoo de waarachtige Antichrist zal zijn.

Deze zalving met den satanischen geest zal, op-zich-zelf beschouwd, een volkomen geheel vormen, een op-zich-zelf-staande phase, *de eerste phase* van het leven van het beest.

De naam Antichrist en de zalving met den satanischen geest bevat dus kennelijk tweeërlei:

1e. menschelijke volheid en volkomenheid; en

2e. de eerste phase van het leven van het beest, welke op-zich-zelf genomen, een volkomen geheel vormt.

Symbolisch vindt dit uitdrukking in het eerste cijfer 6, dat immers beteekent: 1e. menschelijke volheid en volkomenheid; en 2e. op-zich-zelf-beschouwd, een volkomen geheel, n.l. 6.

De tijd, wanneer deze zalving met den satanischen geest zal plaats hebben wordt *aangeduid* met de woorden van 2 Thess. 2 : 7, 8: „alleenlijk, die hem nu wederhoudt, die zal

hem wederhouden, totdat hij uit het midden zal weggedaan worden. En als dan zal de ongerechtige geopenbaard worden".

Dan zal metterdaad het oogenblik daar zijn, dat, naar Gods bestel, de satan van dezen mensch, naar het voorbeeld van Judas, volkomen bezit zal nemen en hem zal maken tot zijn eigen volkomen evenbeeld en tot het volslagen tegenbeeld van Christus, dat is tot den waarachtigen Antichrist.

Op-zich-zelf beschouwd vormde de zalving van Christus wel een zelfstandig geheel, maar ze stond toch ook zeer duidelijk in verband met wat daarop volgde. Er is uit die zalving wat voortgekomen, er heeft zich daaruit iets *ontwikkeld.* Christus toch is eenmaal gezalfd met een bepaald doel n.l. opdat Hij, door den Heiligen Geest daartoe bekwaamd, een groot en heerlijk werk zou volbrengen.

Nu bestond dat werk, welbeschouwd, in het naar alle zijden *volmaakt vervullen van de wet Gods.* En dat werk heeft Christus volbracht. Hij heeft aan al den eisch der wet volkomen voldaan. En daarom kan Hij ook met alle recht de volmaakte *Mensch der Wet* worden genoemd. (Ps. 40 : 9). Christus is metterdaad de groote, volmaakte *Wetvolbrenger.*

Nu was Chritsus niet alleen waarachtig mensch, maar ook waarachtig God. Daardoor heeft Hij, door Zijn Godheid, aan al den arbeid Zijner menschheid, d. i., aan die volmaakte wetsvervulling, goddelijke waardij gegeven, tot *al de goddelijke volheid en volkomenheid toe.*

Bovendien vormde dit werk, op-zich-zelf, een volkomen geheel, een eigen phase in het leven van Christus nl. de tweede.

Drieërlei valt dus van dit werk van Christus, getypeerd door den naam *Mensch der Wet,* te zeggen :

1e. door de werking des Heiligen Geestes, bij de zalving ontvangen, heeft dit werk zich uit die zalving ontwikkeld ;

2e. het bezit goddelijke volheid en volkomenheid ; en

3e. het vormt, op-zich-zelf genomen, een volkomen geheel n.l. de tweede phase van Christus' leven.

Dit wordt gesymboliseerd door een tweede cijfer 7, dat der tientallen, 't welk 1e. spreekt van *ontwikkeling,* daar van de eenheden tot de tientallen is voortgeschreden ;

2e. getuigt van goddelijke volheid en volkomenheid ; en

3e. op-zich-zelf beschouwd een volkomen geheel vormt, n.l. 70.

De Antichrist zal eenmaal het volkomen tegenbeeld van Christus zijn. Daarom zal ook zijn zalving niet op zich zelf blijven staan. Ook uit zijn zalving zal iets voortkomen ; er zal zich daaruit iets *ontwikkelen,* want ook de Antichrist zal eenmaal met een bepaald doel worden gezalfd n.l. om een groot, maar schrikkelijk werk te volbrengen.

Dat werk nu zal uit de zalving voortkomen, zich daaruit *ontwikkelen* onder de drijving van den satanischen geest.

Zal *het wezen* van den Antichrist het volkomen tegenbeeld van Christus zijn, ook zijn *werk* zal het volstrekte tegendeel zijn van Christus' werk. Kwam Christus eenmaal als de Mensch der Wet, als de volmaakte Wetvolbrenger, de Antichrist zal eenmaal komen als de Wetverguizer, de Wetverwerper, als de volmaakte *Wetvertreder.* Dat zal zijn werk zijn. Daarom zal hij ook volgens 2 Thess. 2 : 3 den naam van Mensch der zonde dragen of, gelijk er eigenlijk staat, *Mensch der Wetteloosheid* of, korter nog, de Wettelooze (2 Thess. 2 : 8).

Deze volmaakte Wetvertreder, deze Mensch der Wetteloosheid zal zijn werk der wetvertreding, waartoe hij in zijn leven gesteld zal worden, met geheel zijn hart en ziel, verstand en krachten volbrengen, tot *alle menschelijke volheid en volkomenheid* toe. Geen mensch ter wereld zal het hem kunnen verbeteren.

Ook zal dit werk, op-zich-zelf-genomen, een volkomen geheel vormen.

Van dit werk, samenvallend met de tweede phase zijns levens, dat getypeerd zal worden door den naam *Mensch der Wetteloosheid,* valt alzoo drieërlei te zeggen :

1e. door de drijving van den satanischen geest zal dit werk zich, langs klimmende lijn, uit de zalving ontwikkelen ;

2e. het zal volbracht worden in alle menschelijke volheid en volkomenheid ; en

3e. het zal, op-zich-zelf beschouwd, een volkomen geheel vormen n.l. de tweede phase van het leven van het beest.

Dit vindt zijn symbolische uitdrukking in het 2e cijfer 6, n.l. dat der tientallen, 't welk spreekt :

1e. van ontwikkeling, daar toch langs klimmende lijn werd voortgeschreden van de eenheden tot de tientallen ;

2e. van menschelijke volheid en volkomenheid ; en

3e. van een, op-zich-zelf genomen, volkomen geheel n.l. 60.

Er was in het leven van onzen Heere Jezus Christus hier op aarde niet alleen een begin en een voortgang, maar ook een einde. Deze voortschrijding van het begin door den voortgang naar het einde is gegaan langs klimmende lijn. Er was toeneming en groei, ontwikkeling en voltooiing in het openbaar leven van den Heiland. Daarom kan men het einde Zijns levens met recht ook *voleindiging* noemen. Wat betreft Zijn werkvolbrenging ging het bij Christus van heerlijkheid tot heerlijkheid.

Christus heeft namelijk van den Vader op het door Hem volbrachte werk een groot en heerlijk loon ontvangen. Had Hij, door Zijn Godheid, den arbeid Zijner menschheid opgevoerd tot goddelijke volheid en volkomenheid, de belooning was daarmee in volkomen overeenstemming. Christus ontving van den Vader een belooning die eveneens het karakter van goddelijke volheid en volkomenheid droeg.

Deze belooning volgde op, vloeide voort en ontwikkelde zich als 't ware van zelf, en langs klimmende lijn, uit het door Christus volbracht werk. En deze belooning was niets minder dan de volmaakte heerlijkheid. (Luk. 24 : 26, 1 Petr. 1 : 21).

Christus ontving deze heerlijkheid echter niet alleen voor

zich zelf, maar ook voor al de Zijnen. En zoo werd Hij de Bezitter van, de Beschikker over, dat is dus, de Heere der heerlijkheid. (1 Cor. 2 : 8).

Deze naam Heere der heerlijkheid typeert op treffende wijze deze wondere belooning en tegelijk de derde phase van het openbare leven van Christus, die op-zich-zelf, een volkomen geheel vormt.

En in dezen naam en met deze belooning wordt tegelijk het aardsche en openbare leven van Christus volkomen voleindigd.

Vierderlei kan alzoo van dezen naam en deze belooning worden gezegd :

1e. er was voortgaande ontwikkeling ;

2e. er was goddelijke volheid en volkomenheid ;

3e. hij (ze) vormde. op-zich-zelf, een volkomen geheel ; en

4e. er was volkomen voleindiging.

Dit kan symbolisch worden uitgedrukt door een derde cijfer 7, n.l. dat der honderdtallen, 't welk spreekt :

1e. van voortgaande ontwikkeling, daar er opklimming is van de eenheden over de tientallen tot de honderdtallen ;

2e. van goddelijke volheid en volkomenheid ;

3e. van een, op-zich-zelf genomen, volkomen geheel n.l. 700 ; en

4e. van een volkomen voleindiging, daar dit derde cijfer 7, door vermenigvuldiging met 100, als 't ware de kroon en voleindiging der beide andere cijfers vormt, waarmee het te zamen uitmaakt het getal der goddelijke volheid en volkomenheid in al zijn schoonheid, n.l. 777.

Dit getal 777 komt in den Bijbel slechts éénmaal voor en wijst daar, in Gen. 5 : 31, de levensjaren van Larmech, den vader van Noach, aan. Het wordt dus nergens het getal van Christus genoemd. Maar, naar den doorloopenden zin van de Heilige Schrift en naar analogie van het getal van het beest, lijkt het mij alleszins geoorloofd *777 het getal van Christus te noemen.*

Inderdaad wordt het geheele openbare leven van onzen Heere Jezus Christus op treffend juiste en schoone wijze door dit getal gesymboliseerd. Het is bij den Heere Christus toch gegaan van het begin (7) door den voortgang (70) naar het einde (700) ; van de zalving (7) door de wetvolbrenging (70) naar de belooning (700) ; en van den naam Christus (7) over den naam Mensch der Wet (70) naar den naam Heere der Heerlijkheid (700). En in dien naam werd het openbare leven van Christus voleindigd.

De Antichrist, het werd reeds meer gezegd, zal het volkomen tegenbeeld van Christus zijn in heel zijn levensgang ; in de eerste en in de tweede en zoo ook in de derde phase zijns levens. Want ook bij den Antichrist zal zulk een derde levensphase zijn. Ook bij hem eenmaal het begin, de voortgang en het einde. En de voortschrijding van het begin door den voortgang naar het einde zal ook bij hem gaan langs klimmende lijn. Toeneming en groei, ontwikkeling en voltooiïng zal ook in zijn leven gezien worden. En ook zijn einde zal een *voleindiging* zijn. Maar 't zal bij hem niet gaan, als bij Christus, van heerlijkheid tot heerlijkheid, doch van gruwelijkheid tot gruwelijkheid.

Na volbrachten arbeid zal ook de Antichrist loon ontvangen. Een loon in volkomen overeenstemming met het werk dat voltooid werd en daarom een loon van *alle menschelijke volheid en volkomenheid*. En dit loon zal zijn *het eeuwig verderf*.

Dit loon zal een noodzakelijk gevolg zijn, van zelf voortvloeien en natuurlijkerwijze zich *ontwikkelen* uit het werk der gruwelijke wetvertreding.

Daarom zal de derde en laatste naam van het beest, hem bij monde van den apostel Paulus gegeven, (2 Thess. 2 : 3), dan ook zijn : *de Zoon des Verderfs*.

Deze naam, de Zoon des Verderfs, typeert op treffende wijze de schrikkelijke belooning en de derde en laatste phase van het leven van het beest, welke phase, op-zich-zelf be-

schouwd, ook al weer een volkomen geheel uitmaken zal.

De *Zoon* des Verderfs wordt hij genoemd, omdat, naar de Schrift, het kenmerkende van een zoon is, dat hij erfgenaam zal zijn (Matth. 21 : 38, Openb. 21 : 7). Maar hij zal, meer en erger nog, *de* Zoon des Verderfs wezen, wat zeggen wil, dat hij onder al de erfgenamen des verderfs de voornaamste zal zijn. (Openb. 17 : 8, 11 ; 19 : 20). En ook daarin lijkt hij mij het volkomen tegenbeeld van den Heere Christus te zullen zijn.

Immers, vanwege de zeer bizondere betrekking, waarin Christus naar Zijn menschelijke natuur staat tot God, wordt Hij *de eerstgeborene* onder vele broeders, d.i. onder alle kinderen Gods genoemd. (Rom. 8 : 29). En daarom ontving Hij, naar het erfrecht van den eerstgeborene, naar Zijn menschelijke natuur, het dubbele deel van de erfenis der heerlijkheid (Deut. 21 : 17). Volgens I Cor. 15 : 41, 42a, zal er onder de kinderen Gods eenmaal verschil in heerlijkheid zijn. Er zullen er minst en minder, meer en meest verheerlijkten zijn. Doch de meest verheerlijkte onder hen zal toch in heerlijkheid van verre niet halen bij de heerlijkheid van den eerstgeboren Broeder.

En zoo zal het nu ook zijn bij den Antichrist. Vanwege de zeer bizondere betrekking, waarin hij zal komen te staan tot den satan, zal hij de eerstgeborene zijn onder de kinderen des duivels. En naar het erfrecht van den eerstgeborene zal ook hij het dubbele deel van de erfenis des verderfs ontvangen.

Ook onder de kinderen des duivels zullen er minst en minder, meer en meest verdorvenen zijn. Maar de meest verdorvene onder hen zal toch in verdorvenheid van verre niet halen bij de verdorvenheid van den eerstgeborene dezer kinderen, van den Zoon des Verderfs.

In dezen derden en laatsten naam van het beest, typeering van het schrikkelijk loon en van de derde phase zijns levens, zal het leven van het beest *voleindigd* worden.

Er kan van dezen laatsten naam en tegelijk van deze

schrikkelijke belooning alzoo vierderlei worden gezegd :

1e. er zal voortgaande ontwikkeling zijn ;

2e. de belooning zal zijn in alle menschelijke volheid en volkomenheid ;

3e. op-zich-zelf beschouwd, zal ze een volkomen geheel vormen ; en

4e. ze zal de volkomen voleindiging zijn van het leven van het beest.

Dit wordt gesymboliseerd door het derde cijfer 6, n.l. dat der honderdtallen, 't welk aanwijst :

1e. voortgaande ontwikkeling, daar toch een de eenheden over de tientallen wordt opgeklommen tot de honderdtallen ;

2e. menschelijke volheid en volkomenheid ;

3e. een, op-zich-zelf genomen, volkomen geheel n.l. 600 ; en 4e. een volkomen voleindiging, want in dit cijfer 6, vermenigvuldigd met honderd, ontvangen de beide andere cijfers als 't ware hun kroon en voleindiging. En tezamen met het cijfer der eenheden en der tientallen maakt dit derde cijfer 6 het getal der menschelijke volheid en volkomenheid uit in al zijn indrukwekkendheid, n.l. 666.

En door dit getal 666 wordt metterdaad het geheele leven van het beest, getypeerd door *drie namen,* op treffend juiste en zuivere wijze gesymboliseerd.

Eenmaal toch zal het bij dat beest gaan van het begin (6) door den voortgang (60) naar het einde (600) ; van de zalving (6) door de wetvertreding (60) ; naar de belooning (600) ; en van den naam Antichrist (6) ; over den naam Mensch der Wetteloosheid (60) naar den naam Zoon des Verderfs (600). En in dezen laatsten naam zal het beest en zal het leven van het beest volkomen voleindigd worden.

Nog één quaestie dient in verband met het getal 666 ter sprake te worden gebracht.

In Openb. 13 : 17 toch wordt het getal 666 en ook de

naam van het beest in zeer nauw verband gebracht met het in vers 16 genoemd *merkteeken.*

De vraag rijst nu, of deze drie zaken van verschillende dan wel van dezelfde beteekenis zijn.

Daar het merkteeken en het getal en de naam van het beest blijkbaar als *kenmerken* voor dien tijd zullen gelden en gelijkelijk het recht geven om te mogen koopen en verkoopen geeft dit den *indruk,* dat ze van gelijke beteekenis zijn.

Dat de naam van het beest en het getal zijns naams elkaar volkomen dekken is uit ons voorgaand betoog genoegzaam gebleken. Met veel waarschijnlijkheid mag nu wel worden aangenomen, dat ook het derde kenmerk aan de twee andere gelijk zal zijn.

Deze waarschijnlijkheid vindt versterking in het feit, dat het merkteeken blijkbaar in dezelfde verhouding staat tot het beest en zijn naam als het getal 666.

Evenals het getal 666 wordt ook het merkteeken genoemd *het merkteeken van het beest* (Openb. 16 : 2, 19 : 20) en het *merkteeken zijns naams* (14 : 9).

Een en ander klimt echter tot *zekerheid,* als we er op letten, dat volgens 14 : 9, 14 : 11 en 16 : 2 *alléén* de menschen met het merkteeken door zware oordeelen getroffen zullen worden.

Waren nu de naam van het beest en het getal zijns naams van geheel andere beteekenis dan het merkteeken, en waren alzoo de menschen met den naam van het beest en het getal zijns naams *niet* begrepen onder de menschen met het merkteeken van het beest, dan zouden de eerstgenoemde personen van deze zware oordeelen verschoond blijven. En dit nu is ten eenenmale onaannemelijk, daar ongetwijfeld alleen de kinderen Gods verschooning zullen vinden.

We zullen dus hebben aan te nemen, dat deze drie kenmerken van volkomen gelijke beteekenis zijn, en *zuivere uitdrukking en openbaring zijn van het wezen van het beest.*

Dit *merkteeken* zal dan ook gedragen worden aan het voor-

hoofd. En op het voorhoofd weerspiegelt zich immers het innerlijk wezen van den mensch.

Zoo lezen we in 14 : 1, dat 144000, en in 22 : 4, dat de dienstknechten Gods Zijn naam op hun voorhoofden hebben, wat toch moeilijk iets anders kan beteekenen dan dat ze, naar heel hun wezen, beelddragers Gods zijn, wat dan op hun voorhoofden weerspiegeld wordt. En zoo moet het dragen van het merkteeken van het beest aan het voorhoofd wel beduiden, dat deze menschen beelddragers van het beest, van den Antichrist, zullen zijn, wat duidelijk aan hun voorhoofden d. i. aan hun geheele verschijning te zien zal zijn.

Dat dit merkteeken ook aan hun rechterhand gedragen zal worden, beteekent niets anders dan dat deze personen ook in hun levens*openbaring* dat is, *in heel hun handel en wandel* beelddragers en navolgers van den Antichrist en met name van den Mensch der Wetteloosheid zullen zijn.

Inderdaad zal de groote, titanische eindworsteling niet alleen gestreden worden tusschen God en satan, tusschen den Christus en den Antichrist, en tusschen den Heiligen Geest en den valschen profeet d. i. tusschen de Goddelijke Drieëenheid en de satanische drieëenheid, maar ook tusschen de Christenen en de Antichristenen.

In dien geweldigen eindstrijd zullen de Antichristenen staan met het merkteeken (zegel) van het beest en met zijn naam en met het getal zijns naams (wat alles hetzelfde is) aan hun voorhoofden. Zij zullen naar hun innerlijk wezen zich beelddragers van en medegezalfden met den Antichrist betoonen.

Zij zullen door den satanischen geest gedreven, navolgers zijn van den Mensch der wetteloosheid. En tenslotte zullen ze het welverdiende loon des verderfs ontvangen en als broeders van den Zoon des verderfs d. i. als kinderen des verderfs voleindigd worden.

De Christenen daarentegen zullen in die bange eindworsteling staan met het zegel (merkteeken) (Openb. 7 : 2).

en met den naam, en met het getal van den naam des levenden Gods aan hun voorhoofden.

Zij zullen, naar hun innerlijk wezen, zich beelddragers van en medegezalfden met Christus bewijzen. *Zij* zullen, gedreven door den Heiligen Geest, navolgers zijn van den Mensch der Wet. En *zij* zullen, tenslotte, het genadeloon der heerlijkheid ontvangen en als broeders van den eerstgeboren Broeder en medeerfgenamen van den Heere der heerlijkheid, d. i. als kinderen der heerlijkheid, voleindigd worden.



RECENSIEN.

De brieven van den Apostel Paulus aan de Gemeente te Thessalonica. Uitgelegd door *Prof. L. Lindeboom.*
N.V. J. H. Kok. Kampen. 1934.

Ds. C. Lindeboom, die dit werk zijns Vaders uitgegeven heeft, schrijft in zijn *Woord Vooraf :* „Toen mijn Vader zijn ambt aan de Theol. School neerlegde was het zijn voornemen, zijn college-dictaat over Paulus' Brieven aan de Thessalonicenzen in den vorm van een commentaar voor de pers gereed te maken, daarmede gevolg gevende aan een van de zijde zijner leerlingen meermalen tot hem gericht verzoek".

Wij mogen blijde zijn, dat, nu Prof. Lindeboom zijn voornemen in dezen niet heeft uitgevoerd, zijn zoon dit dictaat in druk gegeven heeft. Want dit is een uitnemende commentaar op deze brieven, die voor het rechte verstaan daarvan voortreflijken dienst kan bewijzen. Kort en duidelijk wordt telkens de beteekenis van het gebezigde woord en van de verbindingen en den samenhang aangegeven, en dat steeds op eene wijze, waardoor ook de practische strekking voor het leven en handelen nu, helder in het licht treedt. Uitteraard is geene rekening gehouden met werken over deze brieven uit de laatste jaren, omdat zij nog niet verschenen waren, toen Prof. Lindeboom zijne colleges gaf. Eene enkele vergissing zoude ongetwijfeld zijn verbeterd, wanneer hij zelf dit dictaat voor de pers gereed gemaakt had. Mogelijk zijn zij ook slechts gevolg van niet altijd overduidelijk handschrift. Van bizonder belang is wel de verklaring van II Thess. 2 : 3—12, zeer der overweging waard, ook al blijven er vragen, of heeft men soms eenige bedenking.

Deze studie kan den wensch doen opkomen, dat we meer dergelijke vruchten van Prof. Lindebooms colleges mochten

bezitten. Te meer moeten we dankbaar zijn, dat althans deze ons geschonken werd.

S. GREIJDANUS.

R. Seeberg. **Zur Ethik der Bergpredigt.**
A. Deichertsche Verlagsbuchhandlung. D. Werner Scholl. Leipzig. 1934.

Eene belangrijke uiteenzetting van de Bergrede, en wel wat hare ethiek betreft, wier beteekenis voor de geschiedenis der menschelijke zedelijkheid aldus door den Schrijver wordt aangegeven : „dass sie im Gegensatz zu den pharisäischen Legalismus *religiöse Ethik* ist, sodann ist sie *Lebensethik* im Gegensatz zu dem abstrakten Formalismus der jüdischen Ethik und endlich ist sie *soziale Ethik* im Gegensatz zu dem eudämonistischen Individualismus der Pharisäer", S. 60.
Haar thema zou R. Seeberg in deze woorden willen formuleeren : „angesichts des Eintrittes der wirksamen Gottesherrnschaft durch Christus soll das Leben seiner Jünger in dem neuen Gehorsam der Sinnesänderung gemäss der Kraft des Wortes Christi bestehen", S. 83 f. Vele voortreffelijke dingen worden gezegd, en opmerkingen gemaakt, die der overweging waard zijn. Toch is het geheel teveel afhankelijk van des Schrijvers opvatting van de samenstelling der Bergrede. Lucas zou de eigenlijke Bergrede geven, S. 2, bij Mattheus zouden we eene samenstelling hebben, die „durchaus den Zuständen und dem Bedarf der *ältesten Gemeinde in Jerusalem entspricht*", S. 15, misschien door Jacobus bezorgd, S. 25. „Nun sind derartige umfassenden und das ganze Leben umspannenden Sammlungen fast nie das Werk eines einzelnen Autors, auch wenn dieser ihnen die abschliessende Form gibt. Sie gehen vielmehr aus praktischen Bedürfnissen und aus den Versuchen, ihnen gerecht zu werden, hervor. Erst unter dem Druck einer neuen Lage mit ihren neuen Fragen und auf dem Wege praktischer Erprobung pflegt es zu derartigen umfassenden Lebensordnungen, wie die Berg-

predigt eine darbietet, zu kommen", S. 23. Hebben we met de Bergrede dus niet te doen met woorden des Heeren? Jawel, doch... „Zum Schluss möchte ich nochmals darauf verweisen, dasz die ganze Rede zwar aus Sprüchen Jesu zusammengesetzt ist, dass diese aber angepasst sind der konkreten Lage der sich nach Jesu Himmelfahrt in Jerusalem bildenden judenchristlichen Gemeinde". S. 58. Daarmede wordt aan het absolute, Goddelijke gezag der Bergrede te kort gedaan, en dat op den wankelen, zeer subjectieven, grond van literair-kritisch onderzoek (hypothese van Q enz.)! S. GREIJDANUS.

Evangelie en volkskerk. Een antwoord aan „Kerkherstel". Door *Ds. O. Noordmans.*
Uitgave van Bosch & Keuning te Baarn.

Dit is eene verdediging van het Reorganisatie-ontwerp van *Kerkopbouw* tegen de daarop door Prof. Dr. Th. L. Haitjema in zijn „Werkelijkheidsbesef en reorganisatie" uitgeoefende critiek. S. GREIJDANUS.

Teletè. *Bijdrage tot de kennis der religieuze terminologie in het Grieksch, with an Englisch summary.* Door *C. Zijderveld Jr.*
J. Muusses. Purmerend. 1934.

In deze studie, waarop de Schrijver den 25sten Meï j.l. promoveerde, zet hij het gebruik van het woord teletè uiteen, eerst tot Alexander den Groote, dan na hem, vervolgens bij Joodsche en Christelijke schrijvers, om te eindigen met eene samenvatting der resultaten in het Engelsch. Als gewone opvatting van de ontwikkeling der beteekenis van dit woord geeft hij deze reeks: 1°. voltooiïng, volmaking; 2°. volmaking door de inwijding in de mysterieën; 3°. de mysteriën zelf; 4°. plechtigheid, godsdienstig feest. En hij schrijft dan vervolgens: „Het wordt dus zóó voorgesteld, dat het woord oorspronkelijk in socialen zin uitsluitend op de mysteriën be-

trekking had, en dat zich later de beteekenis heeft uitgebreid tot : religieus feest in het algemeen", blz. 2. Hiertegenover echter toont hij, door het nagaan van dit woord bij zeer vele schrijvers, aan, dat de algemeene beteekenis : uitvoering, voltrekking, maar een enkelen keer voorkomt, doch dat daarna komt die van religieuze handeling in het algemeen, of ook in het bizonder, en eerst vervolgens die van inwijding in de mysteriën, en ten slotte nog andere beteekenissen, blz. 37 v. en 79 v. In zijn *Summary*, blz. 97—103, groepeert hij aldus : I *„achievement, performance; to perform solemnly; sacrifice"*. II ,,from the earliest time teletè is preferably used to denote *religous acts of a special kind"*. III ,,teletai, the symbolic character of which we need not doubt of, which are repositories of more or less conscious dogmas. As such we should first consider the *Eleusinian mysteries*. IV *„exclusive religous community, sect"*. V (It) ,,gets a *magic meaning"*. VI ,,The *figurative meaning"*. VII *„writings"*. VIII ,,a *goddess"*. Inzake de vraag naar invloed van het mysteriewezen op het Christendom uit de Schrijver zich behoedzaam, blz. 87 v. Studies als deze vorderen een omvangrijk vooronderzoek. En hoewel zij iets vermoeiends hebben, zijn zij noodig en nuttig om te verlossen van onjuiste voorstellingen, die allengs als vaststaande waarheden kwamen te gelden, of te verhinderen, dat verkeerde meeningen zich vastzetten. Zij eischen nauwkeurigheid, die hier gevonden wordt. Doch de overzichtelijkheid had misschien door eenige meerdere indeeling bevorderd kunnen worden.

S. GREIJDANUS.

Dr. J. C. van der Does. **De Afscheiding in haar wording en beginperiode.** Tweede herz. en verm. druk.

N.V. W. D. Meinema. Delft 1934.

Wat door velen wel zal zijn verwacht, maar wat toch niemand met zekerheid zal hebben durven voorspellen, is geschied : thans is reeds van het werk van Dr. van der Does

over de Afscheiding een tweede druk van de pers gekomen. Een tweede herziene en vermeerderde druk. Herzien, voorzoover er in den eersten druk enkele (zij het weinige) onjuistheden bleken te zijn geslopen; vermeerderd met een tweetal interessante hoofdstukken over het leven van de echtgenoote van Ds. De Cock en over de verschillende veroordeelingen van Ds. Brummelkamp. Ook zijn in dezen tweeden druk nog meerdere nieuwe zeldzame foto's opgenomen.

Het moet voor Dr. van der Does een groote voldoening wezen, dat zijn, met zooveel piëteit geschreven werk zulk een ruim debiet heeft gevonden. Ook deze nieuwe oplage moge spoedig uitverkocht zijn!

Boeken als deze hebben blijvende waarde.

TH. RUYS Jr.

A. Roozen. **Christian Science.** (De Christelijke Wetenschap). 96 blz.

N.V. Paul Brand's Uitgeversmaatschappij. Hilversum 1934.

Dit boekje behoort tot de serie: *Waarheid en leven,* Psychosophische Verhandelingen onder redactie van Prof. J. P. Verhaar van Warmond.

Op een korte inleiding volgt in niet steeds zuiveren zinsbouw — misschien is er in dit hoofdstuk te nauwe aansluiting bij een vreemden tekst — een interessante levensbeschrijving van de stichtster der „Christian Science", die in het verhaal van nuchtere feiten geteekend wordt als een hyperhysterische, egocentrische vrouw met groote wilskracht, buitengewone organisatorische gaven en sterken commercieëlen aanleg.

Voor het overzicht der leer beperkt de auteur zich tot de geschriften van Mrs. Baker Eddy, die den sleutel heeten te bieden tot de Heilige Schrift en waaraan in den kring der „Christian Science" een uitsluitende autoriteit wordt toegekend.

Zooveel als dit aan de hand van de zeer verwarde, duistere publicaties mogelijk is, wordt een *duidelijke* uiteenzetting gegeven van hetgeen de „Christian Science" doceert over God, over de verhouding van God tot den kosmos, over den mensch en de zonde, over Christus' persoon en werk, over het geestelijk zintuig en over het gebed.

In het vierde hoofdstuk wordt deze leer aan immanente en transcendente kritiek onderworpen en luce clarius aangetoond, dat „Christian Science" noch Wetenschap noch Christendom is.

Wat het dan wel is? Egoïsme en materialisme, zegt de auteur. „In Eddy's werken beweegt alles zich om 's menschen gezondheid en physieke welzijn, men kan zeggen om het oer-Amerikaansche prosperity en om de wijze er toe te geraken.

„Wetenschap en Gezondheid" heet haar hoofdwerk. Maar de „wetenschap" is er alleenlijk om de „gezondheid": haar Schriftuuruitleg en wijsgeerige bespiegelingen dienen uitsluitend om haar gezondheidsleer te rechtvaardigen."

Het „scientistische" geneessysteem wordt vervolgens op overtuigende wijze geschetst als een vorm van sinds eeuwen bekende suggestieve therapie, die voor bepaalde gevallen op succes kan bogen, maar om haar uitgangspunt beslist afgewezen moet worden.

In een slothoofdstuk wordt gehandeld over de door Mrs. Eddy tot bevestiging van haar oppermacht en tot uitbreiding der beweging gestichte „kerk".

Verschillende merkwaardige bepalingen uit de „Church Manual" worden medegedeeld, die een treffend licht werpen op de straffe gebondenheid en den machtigen invloed van de wijdvertakte organisatie, ook voor wat betreft het onderwijs en de pers.

Een levendige voorstelling wordt geboden van den gang van den eeredienst, waarin wordt gelezen uit den Bijbel en uit Mary's hoofdwerk, waarin gezongen wordt en „gebeden", en waarin getuigenissen worden afgelegd van gene-

zingen, waarna de aanwezigen allen „ergens het valsche geloof in honger uitbannen door het even onwerkelijke als onnoodige waanbeeld van een goeden maaltijd".

Heeft de schrijver eerst als zijn meening weergegeven, dat de groote werfkracht van de beweging niet gelegen is in de leer met haar vele onbegrepene en onbegrijpelijke redeneeringen, maar in de praktijk, in het geneessysteem ; de eindconclusie over de „Christian Science" bevat deze eenigszins àndere en naar ons voorkomt bètere uitspraak :

„juist die christelijk en wetenschappelijk aandoende ideologie maakt haar licht aantrekkelijk en daarom gevaarlijk voor het meerendeels oppervlakkige, badineerende menschdom van dit tijdsgewricht".

Wij ontvangen den indruk, dat de schrijver de werken van Mrs. Eddy, die hij met verder geraadpleegde literatuur opsomt, conscientieus heeft bestudeerd en in zijn thetische uiteenzettingen een betrouwbare gids is.

Zijn antithetische beschouwingen dragen een geprononceerd-Roomschen stempel, waardoor telkens onrecht wordt aangedaan aan de „puriteinen".

Kunnen wij, ook overigens, op grond van onze belijdenis, niet met alle deelen der kritiek instemmen, in de groote hoofdzaken kunnen we ons geheel vereenigen met de veelszins aan de Heilige Schrift ontleende argumenten ter bestrijding van een beweging, waarvan terecht gezegd wordt :

„In deze geneessecte wordt niet God gediend, maar dient de mensch zichzelf. En dat is niet alleen anti-christelijk, dat is in den grond satanisme".

Kampen. DEN HARTOGH.

Ds. A. B. te Winkel e.a. **Psychologie en Evangelie.**
Amsterdam. Uitgeversmaatschappij Holland. 1934.

Dit is een mooi boek, dat ik onzen predikanten ter lezing aanbeveel. Men ziet, hoe de Evangelieverkondiging rekening

moet houden met de nieuwere psychologische strooming onder de jongeren.

Het zijn een reeks opstellen. Eerst Ds. A. B. te Winkel over wedergeboorte, die wijst op het mysterieuze in dit werk van God. Dan een artikel van Ds. O. Noordmans over de dubbelzinnigheid van het leven, dat, gelijk haast alles wat Ds. Noordmans schrijft, mooi is ; toch had ik in dit boek van hem iets anders verwacht. Ten derde een helder opstel over het geweten van Prof. Dr. W. J. Aalders, dien fijnen, eminenten geest. Dan een in pastoralen vorm gegoten artikel van Dr. H. Schokking over verborgen afdwalingen. Voorts, een artikel van Dr. Joh. van der Spek over angst, een instructieve verhandeling, waarin ge terstond merkt met een medicus èn theoloog te doen te hebben. Verder een interessant artikel van Ds. G. B. Westenburg over droomen, die u echter met de groote vraag, wat de droomen in *ons* leven beteekenen, laat zitten. Een goed doordacht en fijn gevoeld slotstukje van Ds. Molenaar. Alles saamgenomen een aanbevelenswaardig boek.

T. HOEKSTRA.

I. Boven en *N. W. van Diemen de Jel.* **Osanna in Excelsis.**
Kampen. J. H. Kok. z. j.

Dit is een prachtuitgave. Schitterend wat den inhoud betreft : grootendeels meest mooie, tamelijk wel onbekende liederen. Een „Fundgrube" voor onze Christelijke zangvereenigingen. Schitterend ook ten opzichte van de uitgave. Een druk zoo helder en overzichtelijk als men maar zelden aantreft. Van deze uitgave kan de firma Kok genoegen beleven !

T. HOEKSTRA.